

‘મહિલા સશક્તિકરણ અને પડકારો’- એક સમાજશાસ્ત્રીય વિહંગાવલોકન

ભારત અને વિશ્વના લગભગ તમામ દેશોમાં ‘જેન્ડર’ શબ્દ પ્રચલિત છે. ઈ.સ.૧૯૭૦ સુધી જેન્ડર વિશેનો ખ્યાલ નારી વાદીઓમાં બહુ પ્રચલિત ન હતો. સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચેનો તફાવત માત્ર જૈવકીય બાબતોથી નિયત થતો હતો. પરંતુ તેનો ઘણો લાંબો ઇતિહાસ છે. ઈ.સ.૧૯૪૦માં સિમોન દે બીઆરે આ તફાવતને રજૂ કરતા કહ્યું કે, “ કોઈ સ્ત્રી તરીકે જન્મતું નથી, પણ તેને સ્ત્રી બનાવવામાં આવે છે.” આમ તેને બનાવવાના વિચાર સાથે ‘જેન્ડર’ની વિભાવના જોડાયેલી છે. લિંગભેદ કુદરતી દેણ છે, પણ જેન્ડર આધારિત ભેદભાવ સામાજિક-સંસ્કૃતિક દેણ છે.

મહિલા સશક્તિકરણ એક વ્યાપક ખ્યાલ છે. જેમાં અધિકારો અને શક્તિઓનો સ્વાભાવિકરિતે સમાવેશ થઈ જાય છે. આ એક એવી માનસિક સ્થિતિ છે, જે અમુક ખાસ આંતરિક ક્ષણતાઓ અને સામાજિક, આર્થિક, રાજનૈતિક, શૈક્ષણિક વગેરે પરિસ્થિતિઓ પર આધાર રાખે છે. જે અંગે સમાજમાં જરૂરી કાયદાઓ, સુરક્ષાની જોગવાઈઓ અને તેનો સારી રીતે અમલ કરાવવા સક્ષમ ક્રિયાતંત્રો ઊભા કરવા અતિ આવશ્યક બને છે. ટૂંકમાં મહિલા સશક્તિકરણ એટલે નીતિ નિર્માણ અને નિર્ણય પ્રક્રિયામાં સ્ત્રીઓની ભાગીદારી નિશ્ચિત કરવી. આ રીતે મહિલા સશક્તિકરણનો સંબંધ એક એવી સામાજિક પ્રક્રિયા સાથે છે, જેમાં સ્ત્રીઓની સમર્થતા અને વિકાસ માટેના શક્ય તમામ દ્વાર ખૂલે, નવા-નવા વિકલ્પો ઊભા થાય. સ્ત્રીઓને ખોરાક, પાણી, ઘર, આરોગ્ય સુવિધાઓ, શિક્ષણ, બાળ ઉછેર, ફેરતી સંસાધનો, કાનૂની હક્કો અને વ્યક્તિત્વ વિકાસની પૂરતી તકો મળી રહે. આ માટે રાષ્ટ્ર - રાજ્ય કાયદાકીય જોગવાઈઓ આધારિત તમામ કાર્યક્રમોનું અમલીકરણ કરાવે છે. આમ છતાં સ્ત્રી સશક્તિકરણ સામે અનેક પડકારોરૂપી પ્રશ્નો અવરોધરૂપ બને છે. જેમ કે, દહેજ, સ્ત્રી હત્યા, સ્ત્રી અત્યાચાર, છૂટાછેડા, ઓનર કિલિંગ(માન ખાતર હત્યા), છેતરપીંડી, છેડતી વગેરે અનેક પડકારો સ્ત્રી સશક્તિકરણને અવરોધે છે.

• મહિલા સશક્તિકરણ અને સંવિધાન :-

ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ - ૧૪થી મહિલાઓ અને પુરુષોને સામાજિક, આર્થિક અને રાજનૈતિક ક્ષેત્રોમાં સમાન તક અને સમાન અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. અનુચ્છેદ-૧૫માં મહિલાઓને સમાનતાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. અનુચ્છેદ-૧૬થી પ્રત્યેક નાગરિકને રોજગારીની સમાન તક આપવામાં આવી છે. અનુચ્છેદ-૩૯માં સુરક્ષા તથા રોજગારમાં સમાન કાર્ય માટે સમાન વેતન સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે. આ ઉપરાંત મહિલાઓના રક્ષણ માટે અનેકવિધ કાયદાઓ પણ બનાવવામાં આવ્યા છે. જરૂર જણાયે તેમાં વખતોવખત સુધારા પણ કરવામાં આવે છે. વર્ષ ૨૦૦૧ને ‘મહિલાસશક્તિકરણ વર્ષ’ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. આમ બંધારણે પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં મહિલાઓની ભાગીદારી નક્કી કરી આપી છે. આમ છતાં મહિલાઓ શોષણ અને અત્યાચારનો ભોગ બનતી રહી છે એ વાસ્તવિકતાને નકારી શકાય તેમ નથી. આજે પણ દેશની મહિલાઓ અનેક પ્રશ્નો અને સમસ્યાઓથી પીડાય છે, જે મહિલા સશક્તિકરણ સામે પડકારરૂપ સાબિત થઈ રહ્યું છે.

• મહિલા સશક્તિકરણ સામે પડકારો :-

પરમ્પરાગત ભારતીય સમાજમાં ખાસ કરીને વૈદિકયુગમાં ‘નારી તૂં નારાયણી’ કહી સ્ત્રીઓને દેવી(શક્તિ) તરીકે પૂજવા પર ભાર મુકાતો હતો. જો કે, એ સમયે પણ કેટલાક ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન સારું કહી શકાય તેવું ન હતું. મધ્યયુગીન સમાજમાં સ્ત્રીઓનું સામાજિક સ્થાન ખૂબ નીચું ગયું. આધુનિક સમયના સમાજમાં પરિવર્તનના પ્રવાહ હેઠળ સ્ત્રીઓના સામાજિક સ્થાનમાં ઘણો સુધારો થયો છે. સ્વાધીન ભારતના બંધારણે મહિલા વિકાસની અનેક તકો ઉભી કરતી જોગવાઈઓ કરી છે. તેને અનુલક્ષીને

મહિલાસશક્તિકરણ ઉપર ભાર મુકાયો છે. મહિલાસશક્તિકરણના અનેક પ્રયાસો સરકાર અને અન્ય સંસ્થાઓ દ્વારા હાથ ધરાય છે. આમ છતાં આજે મહિલાસશક્તિકરણ સામે મહિલા સંબંધિત અનેકવિધ સમસ્યાઓ જોઈ શકાય છે. જેની ચર્ચા નીચે મુજબ કરી શકાય.

(૧) દહેજ પ્રથા :-

દહેજ શબ્દ ફારસી શબ્દ 'દેજ' ઉપરથી બનેલો છે. સાર્થ ગુજરાતી જોડણીકોશ અનુસાર દેજ-દહેજ એટલે કન્યાને વરપક્ષ તરફથી કપડાં વગેરેની અપાતી ભેટ-સોગાદ. બીજી રીતે તેને કન્યાશૂલક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. વર્તમાન સમયમાં 'દહેજ' શબ્દ કન્યાના લગ્ન સમયે તેના માં-બાપ તરફથી વરપક્ષને પરમ્પરાગત રિવાજ પ્રમાણે આપવી પડતી ચીજવસ્તુઓ, ભેટ-સોગાદો, રોકડ રકમ વગેરેના અર્થમાં પ્રયોજાય છે.

ભારતીય સમાજમાં ખાસ કરીને હિંદુઓમાં વંશપરમ્પરાગત રીતે ચાલી આવતા એક સામાજિક રિવાજ તરીકે દહેજપ્રથા પ્રચલિત છે. શરૂઆતમાં કન્યાના લગ્ન સમયે કન્યાના માં-બાપ તરફથી કન્યાને કરિયાવર સ્વરૂપે વસ્ત્રો, આભૂષણો, રાસરચીલું વગેરે તથા જમાઈ અને વેવાઈને પહેરામણી-ઓઢામણી અપાતી હતી. સમય જતા આ બાબત રિવાજગત બની ગઈ. આપવું અને લેવું તે દહેજપ્રથા રૂપે દ્રઢ થઈ ગયું. આધુનિક સમયમાં દહેજ વધારેને વધારે જટિલ બની ગયું છે. હાલ દહેજ રૂપે અનેકવિધ વસ્તુઓ, મિલકત અને રોકડ રકમની માંગ કરવામાં આવે છે. આમ દહેજપ્રથા એક સામાજિક દૂષણ બની ગયું છે.

દહેજના દૂષણને ડામવા માટે દહેજ પ્રતિબંધક ધારો - ૧૯૬૧ ઘડવામાં આવ્યો. આ કાયદામાં ૧૯૮૪માં સુધારો પણ કરવામાં આવ્યો આમ છતાં દહેજપ્રથા સમાજના ઉપલા વર્ગમાં કે અમુક જ્ઞાતિઓ પૂરતી માર્યાદિત ન રહેતા તે હવે સમાજના કહેવાતા નિમ્નવર્ગ કે સ્તરમાં પણ ફેલાતી જતી જોઈ શકાય છે. એમ.એન.શ્રીનિવાસે તેમના અભ્યાસમાં કલકત્તાના ઝાડુંવાળા લોકોમાં પણ દહેજપ્રથા ફેલાઈ હોવાનું નોંધ્યું છે. આમ આજના આધુનિક યુગમાં દહેજનું પ્રમાણ વધતું જોઈ શકાય છે.

સમાજના કેટલાક કુટુંબોમાં પહોંચી ન વળાય તેવી દહેજની માંગે ધરેલું હિંસા અને દહેજ મૃત્યુના બનાવોનું પ્રમાણ વધાર્યું છે. જે મહિલા સશક્તિકરણ સામેના પ્રમુખ પડકારોમાંનો એક પડકાર બની રહે છે. આથી સંપૂર્ણ સ્ત્રીસશક્તિકરણ માટે દહેજપ્રથાને મૂળમાંથી નાબૂદ કરવી એ પ્રથમ આવશ્યકતા છે.

(૨) ધરેલું હિંસા :-

ધરેલું હિંસા એ ધોરણભંગ કે વિચલનની સમસ્યા છે. જેમાં સમાજના ધોરણો અને મૂલ્યો ઉપર તેમજ સગપણ સંબંધોમાં પ્રેમ, ફરજ અને જવાબદારી ઉપર ગેરમૂલ્યોનું પ્રભુત્વ સ્થાપિત થતું હોય છે. આથી ધરેલું હિંસા એ ગેરમૂલ્યોની સમસ્યાનું એક સ્વરૂપ છે. તે મૂલ્યોની કટોકટીની સ્થિતિને સૂચિત કરે છે. કુટુંબના સભ્ય કે સભ્યો દ્વારા અન્ય સભ્ય કે સભ્યો પ્રત્યે હિંસા કે અત્યાચાર આચરવામાં આવે ત્યારે તેને ધરેલું હિંસા કહેવાય.

ધરેલું હિંસા પ્રતિબંધક કાનૂન - ૨૦૦૫એ મહિલા સશક્તિકરણની પ્રતિબંધતાને પૂરી કરવાની દિશામાં કેન્દ્ર સરકારે લાગુ કરેલો અધિનિયમ છે. ભારતીય ઇંડ સંહિતા ૧૮૬૦ તથા ઇંડ સંહિતા ૧૯૭૩માં મહિલાઓની સાથે જે અપરાધો થાય છે, તે માટે ઇંડ અને તે સિવાય અન્ય અપરાધો માટે આ અધિનિયમ અમલીકૃત કરવામાં આવ્યો છે. કૌટુંબિક ફૂરતાને પહેલેથી જ ૧૯૮૩માં સાક્ષ્ય કાનૂન ૧૯૭૨ની અંતર્ગત ઉપધારણાના રૂપમાં અપરાધ ગણવામાં આવ્યો હતો. જેને દહેજ હત્યા અને આત્મહત્યાની સાથે જોડવામાં આવ્યો હતો.

ભારતીય મહિલાઓ હાલ ઘરમાં કે બહાર પણ સુરક્ષિત નથી. મહિલાઓની સમસ્યાઓને લગતા અભ્યાસોના આંકડાઓ બતાવે છે કે, મહિલાઓ પ્રત્યેની જાતિય હિંસા અને ધરેલું હિંસા મહત્તમ છે. જે તેના સંબંધીઓ અને પરિચિત લોકો દ્વારા આચરવામાં આવે છે. આવી હિંસાના સ્વરૂપમાં આજે પરિવર્તન આવ્યું છે. કમ્પ્યુટર, ઈન્ટરનેટ, ફેસબુક, ટ્વીટર જેવા સોશ્યલ મીડિયા યા મોબાઈલ ફોનના માધ્યમથી યુવતીઓ સાથે દૂરવહાર આચરવામાં આવે છે. જે માનસિક ત્રાસ અને હિંસામાં વધારો કરે છે. મહિલા સાથે થતા અત્યાચારોમાં ધરેલું હિંસાની સમસ્યા આજે લગભગ બધા શહેરો અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પણ જોવા મળે છે.

દારૂના વ્યસની પોતાના કુટુંબની સ્ત્રી સભ્યોને કોઈ ને કોઈ રીતે પીડે છે. ગ્રામીણ વિસ્તારોની અભણ અને ઓછું ભણેલી સ્ત્રીઓ આ બાબતનો વધુ ભોગ બને છે. જે આજે વર્તમાન સમયમાં મહિલા સશક્તિકરણ માટે ચિંતાનો વિષય ગણી શકાય અને સશક્તિકરણ સામે એક પડકાર ગણાવી શકાય છે.

(૩) સ્ત્રી ભૂણહત્યા :-

ભૂણ હત્યા એટલે 'ગર્ભમાં રહેલા બાળકની હત્યા કરવી.' સ્ત્રી ભૂણહત્યાના સંદર્ભમાં કહી શકાય કે, માતાના ગર્ભમાં પાંગરતા સ્ત્રી ભૂણની જાણી જોઈને હત્યા કરવી. સગર્ભાવસ્થામાં કૃતિમ રીતે ગર્ભપાત કરાવવાને કાયદાની પરિભાષામાં ગુનાહિત કૃત્ય ગણવામાં આવે છે.

મંગુભાઈ પટેલ જણાવે છે તેમ, ગુજરાતમાં જન્મ નોંધણીની પ્રથા બાળકીને દૂધપીતી કરવાના રિવાજમાંથી જન્મી હતી. એક સમયે કેટલીક જ્ઞાતિના કુટુંબોમાં દીકરી જન્મે તો તેને ઝેર આપવામાં આવતું હતું. આની સામે પુત્રી રક્ષાનો કાયદો લાવવામાં આવ્યો હતો. જે અનુસાર બાળક જન્મે તો ચોવીસ કલાકમાં પોલીસ પાસે એની નોંધણી કરાવવાની રહેતી, જે જન્મેલું બાળક દીકરી હોય તો કેટલાક તેને જમીનમાં દાટી દેતા, તેથી પોલીસ ચોવીસ કલાકમાં મૃતદેહને ખોદીને બહાર કાઢતી હતી. આના માટે નોંધણી કાયદો બનાવવામાં આવ્યો હતો.

ઈ.સ.૧૯૯૪માં જાતી તપાસ ઉપર પ્રતિબંધ મૂકતો હુકમ કરવામાં આવ્યો, જે ૧લી જાન્યુઆરી ૧૯૯૬માં અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો. આ કાયદાથી અલ્ટ્રાસોનોગ્રાફી કે એમનીયોસેન્ટેસીસ ઉપયોગ દ્વારા ગર્ભના બાળકની જાતી તપાસવી કે કહેવી તે સજાને પાત્ર ગૂંઠે છે. આ કાનૂન નીચે કોઈપણ તબીબ કે દવાખાના દ્વારા ગર્ભમાંના બાળકની જાતી તપાસ માટે ૫ વર્ષની જેલની સજા અને ૫૦,૦૦૦ સુધીનો દંડ થઈ શકે છે. સ્ત્રી ભૂણહત્યાથી જાતી પ્રમાણમાં અસમતુલા ઉભી થાય છે. આ અસમાનતા મહિલા સશક્તિકરણ સામે એક પડકારરૂપ સાબિત થાય છે. પ્રસવ પૂર્વે નિદાન તકનીકનો કાયદો ૧૪ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૨થી સુધારા સાથે લાગુ પાડવામાં આવ્યો.

આજના આધુનિક ભારતીય સમાજમાં મહિલા સશક્તિકરણ ખૂબજ આવશ્યક બાબત છે. પણ સ્ત્રી ભૂણહત્યા એ આ પ્રક્રિયામાં અવરોધ ઉભો કરે છે. આ સમસ્યા અગાઉ કરતા વ્યાપકપણે શિક્ષિત મધ્યમવર્ગ, ઉચ્ચવર્ગ અને શહેરી સમુદાયમાં જટિલ સ્વરૂપે જોવા મળે છે. પુત્ર જન્મને મહત્વ અને છોકરા-છોકરીના ઉછેરમાં ભેદભાવ એ પરોક્ષ રીતે મહિલા સશક્તિકરણમાં અવરોધરૂપ બને છે. આ સમસ્યા મહિલાના માનવ અધિકારોનું ધોર ઉલ્લંઘન છે. સગર્ભા મહિલાઓના મૌલિક અધિકાર પર તરાપ મારે છે. માતાના ઉદરમાં ઉછરી રહેલ શિશુ કન્યાને જીવિત રહેવાના અધિકારથી વંચિત રખાય છે. આ બધી બાબત મહિલા સશક્તિકરણ સામે પડકારરૂપ છે.

(૪) સ્ત્રીને ત્યજી દેવી :-

પતિ કે પત્નીના મોતને લીધે કોઈપણ વ્યક્તિના લગ્નજીવનનો અંત આવી જાય એ કુદરત આધિન છે. આ રીતના લગ્નજીવનના અંત માટેની કોઈપણ પ્રકારની વિધિ કરવાની રહેતી નથી, પણ કાનૂન દ્વારા સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચેના લગ્નજીવનનો અંત લાવવામાં આવે તેને છૂટાછેડા કહેવામાં આવે છે.

જ્યારે કોઈ પરણિત પુરૂષ પોતાની પત્નીને કોઈ આપસના ઝગડાને કારણે તરછોડી દે ત્યારે તેવી સ્ત્રી ત્યકતા તરીકે ઓળખાય છે. આવી ત્યકતા સ્ત્રી પોતાના અધિકારોથી વંચિત રહી જાય છે. આવી સ્ત્રીઓની સ્થિતિ ડામાડોળ થઈ જાય છે. તરછોડાયેલી મહિલાઓને ઘણી વખત પોતાના પિયરપક્ષેથી પણ સહકાર મળતો નથી અને તેમની સામાજિક-આર્થિક સલામતીનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. ત્યકતા સ્ત્રીઓ જ્યારે આવી પરિસ્થિતિનો સામનો કરી શકતી નથી ત્યારે ઘણી વખત આપઘાત કરી લે છે. સમાજ માં ઉભી થતી આવી પરિસ્થિતિ મહિલા સશક્તિકરણ સામે એક પડકાર બની જાય છે.

(૫) ઓનર કિલિંગ (માન કે પ્રતિષ્ઠા માટે હત્યા) :-

ભારતીય સમાજમાં આજે ઘણી જ્ઞાતિના અનેક કુટુંબોમાં પુત્ર કે પુત્રી માં-બાપની મરજી વિરુદ્ધ પોતાની જ્ઞાતિમાં તેમાયે સગોત્રી સાથે લગ્ન કરે કે બીજી જ્ઞાતિમાં લગ્ન કરે ત્યારે તેના મા-બાપ આ સાંખી શકતા નથી. ખાસ કરી છોકરી આવું પગલું ભરે ત્યારે પ્રતિષ્ઠા કે આબરૂ જવાના ભયથી આવેશપૂર્વક તેનું કોઈ ને કોઈ રીતે મોત નીપજાવવામાં આવે છે, જેને ઓનર કિલિંગ કહેવામાં આવે છે. ખોટી પ્રતિષ્ઠા અને માનરક્ષાના નામ પર વડીલો, જ્ઞાતિ પંચાયત સગોત્ર લગ્ન અને આંતર જ્ઞાતિય લગ્નોનો ખૂબ વિરોધ કરે છે. ખૂબ શિક્ષિત અને સભ્ય હોવાનો દાવો કરવાવાળા આજના પ્રગતિશીલ યુગમાં આપણે આ બાબતે અશિક્ષિત અને અસભ્ય છીએ. આજેપણ જ્ઞાતિવાદી સંકિર્ણતાથી આપણે બહાર આવતા નથી. આમ ઓનાર કિલિંગની સમસ્યા એ સ્ત્રી સશક્તિકરણ સામે એક પડકાર ગણાવી શકાય છે.

(૬) સ્ત્રી સાથે થતા અન્ય અત્યાચાર :-

મહિલાઓ પર આજે અનેક સ્વરૂપના અત્યાચારો ગુજારવામાં આવે છે. જેમાં જાતીય અત્યાચાર, આર્થિક બાબતે અત્યાચાર, માનસિક અત્યાચાર વગેરેને ગણાવી શકાય. જાતીય અત્યાચારમાં મહિલા સાથેના જાતીય વ્યવહારો સંબંધિત વિવિધ બાબતોનો સમાવેશ કરી શકાય. જેમાં સ્ત્રીના અંગોને બિનજરૂરી સ્પર્શવા કે તેની સાથે અડપલા કરવા, અભદ્ર અને અશ્લીલ ભાષાનો ઉપયોગ કે દ્વિઅર્થી શબ્દો પ્રયોજવા, છેડતી કરાવી, બળાત્કાર, સંભોગનો અતિરેક, અન્યો સાથે અનૈતિક સંબંધ બાંધવા દબાણ કરવું, જનનાંગોને વિવિધ રીતે નુકશાન પહોંચાડવું, અભદ્ર લખાણ કે બીભત્સ ચિત્રો દ્વારા ત્રાસ આપવો વગેરેને ગણાવી શકાય. એજ રીતે આર્થિક અત્યાચાર એટલે સ્ત્રીને તેની મિલકતથી વંચિત રાખવી, નાણાથી વંચિત રાખવી, આર્થિક ફાયદા ખાતર વેચી દેવી, પુરૂષ પોતાના લાભ માટે સ્ત્રી પાસે દેહ વ્યાપાર કરાવે કે કરવાની ફરજ પાડે, મિલકતમાં ભાગ ના આપવો, સંપત્તિ કે મિલકત છીનવી લેવી, નોકરી કે વ્યવસાય કરતા અટકાવી દેવી, આર્થિક રીતે પરાધીન બનાવવી વગેરેને સ્ત્રી સાથેનો આર્થિક અત્યાચાર ગણાવી શકાય. આમ, આ અંગે અનેક સ્વરૂપના કાનૂનો હોવા છતાં સમાજમાં આ પ્રકારના અત્યાચારો આચરાય છે, જે મહિલા સશક્તિકરણ સામે એક પડકાર સમાન છે તેમ કહી શકાય.

આજના આધુનિક ભારતીય સમાજમાં મહિલા સશક્તિકરણ ખૂબજ આવશ્યક છે, પણ ઉપરની સ્ત્રી સંબંધિત સમસ્યાઓ મહિલા સશક્તિકરણ સામે પડકારરૂપ બની રહે છે. તેથી જ્યાં સુધી આવી પડકારરૂપ સમસ્યાઓને પૂર્ણ રીતે ડામી દેવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી ખરા અર્થમાં સશક્તિકરણ થઈ શકશે નહિ. આ માટે વ્યક્તિથી શરૂ કરી સમુદાય સુધીના સૌ કોઈએ પોતાની ભાગીદારી પ્રમાણિક અને નિષ્ઠાપૂર્વક બજાવવી અત્યંત આવશ્યક છે. સરકાર કે કોઈ સમાજ સેવી સંસ્થા એકલે હાથે આ અંગે કશું જ કરી શકે નહિ. સ્ત્રીઓએ પણ જાગરૂકતા દાખવવી પડશે. શિક્ષણના દરેક સ્તરે આ બાબતને અભ્યાસક્રમમાં દાખલ કરવી જરૂરી બની રહે છે. જાહેર કાર્યક્રમોમાં આ અંગે ચર્ચા થાય તેવું આયોજન કરવું જરૂરી છે. આ બાબતે યુવાવર્ગની ભાગીદારી વધે તેમ કરવું ઘણું આવશ્યક છે.

• સૂચનો :-

- પ્રત્યેક વ્યક્તિની સામેલગીરી વધારવી.
- સ્ત્રી સંબંધી સમસ્યાઓ અને સ્ત્રી સશક્તિકરણની બાબતોનો શિક્ષણના પ્રાથમિક સ્તરે અભ્યાસક્રમમાં સમાવેશ કરવો.
- નિરક્ષર લોકો માટેના સાક્ષરતા કાર્યક્રમોમાં આ બાબતો સામેલ કરવી.
- મહિલા સશક્તિકરણ પ્રત્યે જાગૃત લાવવા માટે સંચાર માધ્યામનો ઉપયોગ કરવો.
- સ્વૈચ્છિક સંગઠનોએ મહિલા સશક્તિકરણ પ્રત્યે જાગૃતી ઉભી કરવાની કામગીરી કરવી.
- સરકારી સંસ્થાઓ, કાર્યાલયોને મહિલા સશક્તિ પ્રત્યે સમય-સમય પર સતર્ક હેતુથી પરિપત્ર પ્રકાશિત કરવા જોઈએ.
- મહિલા સશક્તિકરણની દિશામાં કાર્યરત સંસ્થાઓ, સ્વૈચ્છિક સંગઠનોને વિશેષ પ્રોત્સાહન પૂરું પાડવું જોઈએ.

- મહિલા સશક્તિકરણને સમાજમાં જન-આનદોલનના રૂપમાં પ્રસારીત કરવું જોઈએ.
- સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ મહિલા માટેના દરેક કાનૂનમાં સમયાંતરે સુધારો-વધારો કરવો જોઈએ.
- UNO દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલ મહિલા સંબંધિત ઘોષાણાનો દેશમાં અમલ કરવો જોઈએ.
- યુવતીઓ અને યુવકના સામાજિકરણમાં રાખવામાં આવતો ભેદભાવ દુર કરવા જોઈએ.

સમાપન :-

સ્વતંત્ર ભારતમાં મહિલાઓ સંબંધિત અનેકવિધ કાનૂન ભારતમાં જોવા મળે છે. તેમ છતાં આજના આધુનિક ભારતીય સમાજમાં મહિલા સશક્તિકરણ વિવિધ કુરિવાજો,પ્રથા,રૂઢિઓ, પરંપરાઓ અવરોધક બાબત જોવા મળે છે. ભારતીય સમાજમાં સામાજિક સુધારાઓ કરવા માટે રાજા રામ-મોહન રોયથી લઈને અનેક પ્રયત્નો કર્યા છે. આજ સુધી અનેક સામાજિક સુધારકોએ ભારતીય સમાજમાં જોવા મળતી સતિપ્રથા, બાળકીને દૂધપીતી કરવી, વિધવાવિવાહ નિષેધ, બાળલગ્ન, જ્ઞાતિપ્રથા, દહેજપ્રથા, છૂટાછેડા, ઘરેલું હિંસાવગેરે સમસ્યાઓ મહિલા સશક્તિકરણ માટે બાધક બનતી હોવાનું જોવા મળે છે. પરંતુ આજના આધુનિક યુગમાં સતત પરિવર્તન અને ભારતીય સમાજનું થઈ રહેલું પશ્ચિમીકરણ. જે મહિલા માટે અનેકવિધ નવિન સમસ્યાઓ ઊભી કરી રહ્યું છે. આમ, દહેજપ્રથા, કન્યાભુણ હત્યા, ઘરેલું હિંસા,ઓનરકિલિંગ ,ભાવનાત્મક અત્યાચાર વગેરે સમસ્યાઓએ મહિલા સશક્તિકરણ માટે અનેક પડકારો ઊભા કર્યા છે.

સંદર્ભ ગ્રંથ

- I. ડૉ.રાવલ ચંદ્રિકા (2013)– જેન્ડર અને સમાજ : અમદાવાદ પાશ્વ પબ્લિકેશન
- II. ડૉ. દવે હર્ષિદા એચ.(2016)– સામાજિક સમસ્યાઓ અમદાવાદ -યુનિ.ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ- ગુજરાત રાજ્ય
- III. શાહ અને દવે- (2012-13) ભારતની સામાજિક સમસ્યાઓ અમદાવાદ- અનડા પ્રકાશન
- IV. શાહ અને દવે (2006-07) –ભારતીય સમાજના પ્રશ્નો અને સમસ્યાઓ અમદાવાદ-અનડા પ્રકાશન
- V. શર્મા જી. એલ. –સામાજિક મુદ્દે– જયપુર.રાવત પબ્લિકેશન્સ
- VI. સિંહ વી. એન. –જનમેજયસિંહ–નારીવાદ –જયપુર રાવત પબ્લિકેશન્સ

ડૉ.ડી.એન.મારુ , શ્રી જે.આર.કાગડા

સરકારી વિનયન કોલેજ

Copyright © 2012 – 2018 KCG. All Rights Reserved. | Powered By: Knowledge Consortium of Gujarat